

SPLITSKI JEZIČNI KRAJOLIK

Perkov, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:194840>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

SPLITSKI JEZIČNI KRAJOLIK

ANA PERKOV

Split, rujana 2024.

Odsjek za učiteljski studij
Filozofski fakultet u Splitu

SPLITSKI JEZIČNI KRAJOLIK

Studentica:

Ana Perkov

Mentorica:

doc. dr. sc. Anđela Milinović Hrga

Split, rujan 2024.

Sadržaj

Uvod	1
Temeljni pojmovi i njihovo definiranje	2
Sociolingvistika.....	2
Ekologija jezika	2
Jezični krajolik	3
Dvojba u vezi s nazivljem – jezični krajolik ili krajobraz?	5
Pregled dosadašnjih istraživanja.....	6
Istraživanja u području ekolingvistike	6
Posebni pravci u istraživanju.....	7
Istraživanja jezičnoga krajolika u svijetu.....	8
Istraživanja jezičnoga krajolika u Hrvatskoj.....	11
Metodologija.....	14
Otkloni od jezičnih norma.....	15
Dijalekt u splitskom jezičnom krajoliku.....	33
Zaključak.....	40
Literatura.....	42
Sažetak	45
Abstract.....	46

Uvod

Jezik je sustav znakova pomoću kojih se ljudi od davnina sporazumijevaju te on čini neizostavan dio kulturnoga identiteta određenoga naroda. Odnos između jezika i društva proučava disciplina poznata kao sociolingvistika, koja istražuje kako se jezični obrasci mijenjaju i prilagođavaju u različitim društvenim kontekstima. Jedna je od grana sociolingvistike istraživanje jezičnoga krajolika, pojma koji obuhvaća upotrebu jezika na javnim natpisima na određenom zemljopisnom području. Ta pojava odražava ne samo jezičnu raznolikost već i društvenu, kulturnu i političku dinamiku toga područja.

Povijesno gledano, Dalmacija, osobito Split, bili su pod snažnim utjecajem Italije, što je rezultiralo ukorjenjivanjem talijanskoga jezika u svakodnevnom životu Splitskana. Talijanski je stoljećima bio službeni jezik i na hrvatskoj strani Jadrana, ostavljajući tragove u lokalnom govoru i na javnim natpisima. Taj je utjecaj i danas vidljiv u brojnim talijanizmima koji se rabe u svakodnevnoj komunikaciji.

Budući da se Split razvio u popularno turističko odredište, priljev ljudi iz različitih dijelova svijeta dodatno je oblikovao jezične prakse i upotrebu jezika na javnim natpisima. Danas su također brojni dvojezični i višejezični natpisi, na kojima se uz hrvatski jezik često pojavljuju talijanski i engleski, ali i drugi jezici. Globalizacija je dovela do sveprisutnosti engleskoga jezika na splitskim javnim natpisima, reklamama i informativnim pločama.

Ovaj se diplomski rad sastoji od teorijskoga i istraživačkoga dijela. U teorijskom su dijelu opisani temeljni koncepti sociolingvistike te ekologije jezika kako bi se pružio kontekst za analizu splitskoga jezičnoga krajolika. Donesen je i pregled dosadašnjih istraživanja te teme. Istraživački dio rada usredotočuje se na analizu javnih natpisa u gradu Splitu, posebno se osvrćući na jezike koji se na tim natpisima pojavljuju, na prisutnost dijalekta na natpisima te na uočene otklone od gramatičkih, pravopisnih i leksičkih norma.

Temeljni pojmovi i njihovo definiranje

Sociolingvistika

Sociolingvistika je jezikoslovna disciplina koja se bavi odnosom između ljudskih idioma i kolektiva što se njima služe (Lisac, 1979: 92). U ovom smislu *idiom* označuje „riječ ili izraz svojstven nekom narječju, govoru” (*Hrvatski jezični portal*). Sociolingvistika proučava utjecaj društva na jezik, za razliku od sociologije jezika koja proučava utjecaj jezika na društvo. Predmet je proučavanja sociolingvistike jezična raznolikost koja je zakonita pojava kod svakoga prirodnoga jezika (Brozović, 1996: 91). Sociolingvistika se dalje dijeli na genetsku (geneolingvistika) i tipološku lingvistiku (tipolingvistika), od kojih genetska proučava srodničke odnose među idiomima, odnosno među jezicima i dijalektima, a tipološka unutarnje strukturne odnose u pojedinome idiomu te ih uspoređuje (Brozović, 1996: 91). Jezični krajolik potpodručje je geneolingvistike.

Ekologija jezika

Na znanstvenom skupu 1970. godine Einar Haugen održao je predavanje pod naslovom *An Ecology of Language* (hrv. ekologija jezika), gdje se prvi put koristio prefiksom *eko-* u kontekstu jezika. Dvije godine poslije Haugen je objavio članak pod istim naslovom (Fill i Penz, 2018). Ovisno o autorima, primijećen je značajan broj izraza s predmetkom *eko-* u kontekstu jezika. Neki su od njih: ekologija jezika, ekolingvistika, ekološka lingvistika, jezična ekologija itd.

U svom je radu iz 1971. godine Haugen definirao ekologiju jezika kao „proučavanje međuodnosa između određenog jezika i njegove okoline”. On, među ostalim, tvrdi da je okolina jezika upravo „društvo koje ga koristi kao jednog od svojih kodova”. Jezičnu je ekologiju podijelio na sociološku i psihološku komponentu. Sociološka se odnosi na činjenicu da je jezik u interakciji s društvom koje se njime koristi kao vlastitim sredstvom komunikacije. S druge strane, Haugen psihološku komponentu opisuje činjenicom da jezik postoji samo u umovima govornika te da je on u upotrebi samo između govornika i njegove okoline (Haugen, 1972: 325). Također ističe pojam interakcije, odnosno međudjelovanja svih aktera – govornika, društva i jezika. Budući da je Haugen ostao nedorečen u svojim radovima, različiti su autori obrađivali ovu temu u različitim smjerovima. Među svim autorima istakao se Louis-Jean Calvet, francuski sociolingvist, koji je 1999. godine u svojoj

knjizi *Prema ekologiji jezika svijeta* iznio svoje viđenje ekologije jezika. Calvet (2006) ističe da se ekologija jezika bavi opisom jezičnih situacija uz pomoć ekološke metafore kao opisa staništa (Oštarić, 2020: 47).

Ključan je dio ove knjige Calvetov prijedlog da se o jezičnoj ekologiji može podosta naučiti promatrajući grafičku okolinu. Oštarić (2020: 48) ističe da Calvet grafičku, odnosno pisanu okolinu vidi kao izdvojenu ekolingvističku nišu u kojoj možemo analizirati jezične funkcije i odnose među njima proučavajući natpise. Isto tako, on smatra da je upravo to preteča onoga što se danas naziva proučavanjem jezičnoga krajolika (engl. *Linguistic Landscape Studies*).

Jezični krajolik

Proučavanje jezičnoga krajolika proučavanje je uporabe pisanoga jezika na određenom javnom prostoru. U uporabi češće možemo čuti engleski izraz *linguistic landscape studies* (rabi se i kratica *LLS*) (Oštarić, 2020: 71). Jedan od razloga raširenosti toga izraza može biti mali broj objavljenih radova o navedenoj temi u Hrvatskoj i na hrvatskom jeziku. Izraz *linguistic landscape studies* prvi su upotrijebili Landry i Bourhis (1997) u svome radu *Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality*. Od 1997. godine ta se disciplina brzo razvija jer su znanstvenici vidjeli potencijal u istraživanju jezičnih znakova u javnome prostoru (Grbavac, 2012: 89).

Neda Pintarić u svom djelu *Javni natpisi i javne obavijesti kao sociokulturne i pragmatičke jedinice* (2014: 69) tvrdi da su javni znakovi ili javni natpisi oni koji se nalaze na javnim mjestima, a imaju za cilj informirati ljude ili regulirati njihovo ponašanje na javnim mjestima. Ističe da pomoću javnih natpisa osoba komunicira s „nevidljivim” autorom natpisa te pomoću neverbalnih znakova ili fraza prikuplja informacije. U svom djelu javne natpise dijeli u sljedeće kategorije:

- tablični natpisi
- tehnološki oblici javnih natpisa i javnih obavijesti
- javni natpisi na papiru
- javni natpisi na platnenoj podlozi
- javni natpisi na kamenu
- javni natpisi na automobilima
- zidni natpisi (grafiti)

- tetovaže (natpis na ljudskoj koži)
- živi ljudi u funkciji javnih natpisa
- internetski javni natpisi.

Od nabrojenih javnih natpisa pobliže će se objasniti i spomenuti samo oni važni za ovaj diplomski rad. To su tablični natpisi, tehnološki oblici javnih natpisa, oblici javnih natpisa na papiru, javni natpisi na platnenoj podlozi, javni natpisi na kamenu te zidni natpisi. Svaki od njih ima važnu ulogu u našem svakodnevnom životu, pružajući informacije i usmjeravajući nas.

Prema Hrvatskome jezičnome portalu tablice su manje ploče s natpisom ili znakom. One mogu biti pričvršćene na zidovima zgrada, vratima prodavaonica ili javnih institucija, putokazima, tablama s nazivima mjesta ili kulturnih spomenika, pa i na automobilima kao registarske tablice. U tablične natpise ubrajaju se natpisi naziva ulica ili mjesta, tablice s informacijama o radnom vremenu određene radnje, ploče s natpisima jelovnika koje se nalaze ispred restorana, tablice s kućnim redom, pa čak i digitalne tablice s pokretnim i nepokretnim natpisima (Pintarić, 2014: 70).

Tehnološki oblici javnih natpisa uključuju videozidove, svjetleća slova na zgradama te svjetleće i digitalne reklame na panoima. Ti se oblici koriste modernom tehnologijom za privlačenje pozornosti i učinkovito prenošenje informacija.

Oblici javnih natpisa na papiru također su česti i važni. Pintarić je u svom djelu iz 2014. kao javne natpise na papiru izdvojila, među ostalim, i etikete koje se nalaze na pićima, konzervama, pa i pakiranju kućnih namirnica. Čak je spomenula i upute o lijeku i informacije o odjevnom predmetu s papira koji se nalazi s unutrašnje strane. Za potrebe ovoga diplomskoga rada izdvajaju se plakati koji se lijepe na posebne panoe u gradu (najveći od njih su tzv. *billboardi*), poster, reklamni letci, tzv. vodiči (turistički sadržaji o gradu), transparenti i slični oblici natpisa.

Nadalje, platneni se natpisi mogu upotrebljavati kao reklame, miču se na vjetru i time privlače pozornost. Često su to kakve zastave ili natpisi koji se vješaju na mostove, između kuća u gradskim ulicama ili na nadvožnjake (Pintarić, 2014: 74). Njihova fleksibilnost i vidljivost čine ih učinkovitim sredstvom reklamiranja i obavješćivanja.

Javni natpisi na kamenu, poput starih kamenih ploča, danas nam služe kao povijesni natpisi i svjedoče o prošlim vremenima. U tu kategoriju spadaju i nadgrobni natpisi (epitafi). Oni često imaju kulturnu i povijesnu vrijednost te su važni za očuvanje kulturne baštine.

Zidne natpise, odnosno grafito Pintarić (2014: 75) definira kao posebne informacije ispisane rukom različitim sredstvima. Grafiti većinom pokazuju stanje društva ili stavove anonimnih pojedinaca koji ih pišu. Iako je najviše grafita političkoga karaktera, mogu se pronaći i poneki koji nose ljubavne, pa i duhovite poruke.

Svaki od tih oblika javnih natpisa ima svoju posebnu funkciju i važnost, doprinoseći bogatstvu i raznolikosti javne komunikacije.

Dvojba u vezi s nazivljem – jezični krajolik ili krajobraz?

Izraz *jezični krajolik* u Hrvatskoj prvi su put upotrijebili Vjekoslav Ćosić i Ana Mahnić-Ćosić u svom djelu *Zadarski jezični krajolici* raščlanjujući imena tvrtki u javnom prostoru grada Zadra (Oštarić, 2020: 71). Taj su naziv upotrijebili za natpise u javnom prostoru, reklame i ploče s imenima tvrtki. Poslije su se različiti autori u istom kontekstu koristili izrazom *jezični krajobraz*. Autorica Ivana Grbavac u jednom je svom djelu predložila da se rabi izraz *jezični krajobraz* koji bi, po njezinu mišljenju, najbolje odgovarao engleskom izrazu *linguistic landscape*.

S druge strane, autorica Diana Stolac, riječka jezikoslovka, u svojim radovima o javnim natpisima upotrebljava isključivo naziv jezični krajolik iako ne navodi razloge za to. Ona također ističe da se, osim izraza *jezični krajolik* i *jezični krajobraz*, u literaturi mogu naći i *jezični okoliš* i *lingvistički krajobraz* (Oštarić, 2020: 72).

Oštarić je u svojoj disertaciji *Ekologija jezične raznolikosti Zadra* (2020) istražio što pišu terminološki priručnici i rječnici hrvatskoga jezika o tim dvama izrazima. Tako ističe da priručnik *Hrvatsko antropološko nazivlje* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje iz 2015. sadrži izraz *jezični krajolik* i definira ga kao „ukupnost jezičnih znakova vidljivih u javnome prostoru nekoga grada ili geografska područja”. U tom se priručniku uopće ne spominje izraz *jezični krajobraz*. Neke od rječnika i korpusa koje Oštarić ističe istražili bili su: *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (2002), *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* (2007), *Rječnik hrvatskoga jezika* (2000), *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika* (2016), *Riznica hrvatskoga jezika* (2018) itd. Analizom tih rječnika i korpusa utvrđeno je da su s obzirom na definicije i čestotnost uporabe odabrali koristiti se izrazom *jezični krajolik*. Jezični stručnjaci primjećuju da izraz *jezični krajobraz* nije široko prihvaćen u svakodnevnoj uporabi te da je zastario. Zbog toga će se dalje u ovom radu rabiti izraz *jezični krajolik*.

Pregled dosadašnjih istraživanja

Istraživanja u području ekolingvistike

U sljedećem će se poglavlju iznijeti pregled dosadašnjih istraživanja o jezičnoj ekologiji ili ekologiji jezika, iz koje se poslije razvila disciplina proučavanja jezičnoga krajolika.

Izraz *ekologija jezika* u kontekstu istraživanja prvi je spomenuo Einar Haugen na znanstvenom skupu 1970. godine. Dvije godine poslije istu je temu obradio u članku *An Ecology of Language*. Haugen očitno nije dovoljno raščlanio tu temu s obzirom na to da dugo nakon objave članka nitko nije istraživao o ekologiji jezika. U daljnjem će se tekstu navesti radovi u kojima se spominje ekologija jezika u kontekstu istraživanja, a koji su doprinijeli razvoju discipline, odnosno istraživanju jezičnoga krajolika.

Nakon Haugena tek su 1984. godine Wernen Enninger i Lilith M. Haynes objavili uredničku knjigu *Studies in Language Ecology* (hrv. Studije o ekologiji jezika). Objavljenim su istraživanjima nastojali poboljšati razumijevanje međuodnosa jezika i okoline. Oštarić (2020) je u svojoj disertaciji kratko izdvojio tri poglavlja ove knjige koja opisuju istraživanja jezičnoga krajolika. Ukratko, on iznosi da se Raith (1984) u svom poglavlju kritički bavio definicijama *jezične zajednice* koje su ili bile nepotpune ili nedovoljno dobre. Raith (1984) dolazi do zaključka kako jezična zajednica može biti složena i raznolika te da njezini članovi mogu rabiti različite jezične oblike za različite potrebe (Oštarić, 2020: 41). Nadalje, u istom djelu Enninger i Wandt su se bavili neverbalnim znakovima kao dijelom *jezičnoga koda*. Oni predlažu da se *ekologija jezika* proširi i na *ekologiju znaka* (Oštarić, 2020: 41). Nedle (1984) smatra da je ekološko-lingvistički pristup važan za područja gdje jezici ili dijalekti nestaju zbog utjecaja drugih jezika, a ne zbog političkih ili jezikoslovnih odluka (Oštarić, 2020: 42).

Prvu je monografiju objavio Harald Haarmann 1986. godine pod nazivom *Language in Ethnicity*. U njoj je, među ostalim, analizirao Haugenovo stajalište o ekologiji jezika. Naime, on je smatrao da je Haugenov opis ekologije jezika nepotpun te mu je dodao ulogu govornika (Haarmann, 1986, prema Oštarić, 2020: 43). Njegova je monografija vrlo detaljno, znanstveno i tehnički razrađena pa možda upravo zbog toga i nije imala velikoga odjeka.

Sljedeći koji se zalagao za proučavanje ekologije jezika bio je španjolski sociolingvist Albert Bastardas-Boada. Prvo je njegovo takvo djelo *Ekologija jezika: okoliš, dodiri i sociolingvistička dinamika* iz 1996. godine. U svojim se djelima većinom bavio

problematikom ravnopravnosti katalonskoga naroda i katalonskoga jezika u Španjolskoj jer je u 20. stoljeću njegova uporaba bila ograničena (Oštarić, 2020: 46).

Iste je godine objavljena knjiga Petera Mühlhäuslera koji je bio zaokupljen australskim aboridžinskim jezicima i njihovim očuvanjem. Njega je zanimalo konkretno koji procesi stvaraju jezike te kako oni utječu na jezičnu ekologiju (Mühlhäusler, 1996). Smatrao je da lingvisti trebaju podržavati očuvanje jezične raznolikosti u svijetu.

Najvažniji je autor u kontekstu istraživanja navedene teme **Louis-Jean Calvet**. Njegova je prva knjiga ove tematike objavljena na francuskom jeziku 1999. godine pod naslovom *Prema ekologiji jezika svijeta*. Prijevod na engleski objavljen je 2006. godine. U njoj je sadržan Calvetov prijedlog da se o jezičnoj ekologiji može mnogo naučiti promatrajući njezinu grafičku okolinu, što se može smatrati **pretečom proučavanja jezičnoga krajolika** (Calvet, 2006, prema Oštarić, 2020: 48).

Godine 2001. lingvist Saliloko Mufwene objavio je knjigu *The Ecology of Language Evolution* u kojoj jezik uspoređuje s biološkom vrstom. Iznosi kako jezik ima nekoliko unutarnjih varijacija kao i biološka vrsta te da „život“ jezika ovisi o domaćinu, tj. govorniku (Mufwene, 2001).

Istom se temom kao i Mühlhäusler bavila Tove Skutnabb-Kangas, borkinja za jezična ljudska prava. Naime, ona je smatrala da ljudi trebaju očuvati jezičnu raznolikost u svijetu (2002).

Druga autorica koja se bavila tematikom sociologije jezika bila je Monica Heller. Smatrala je da su društvo i jezična ekologija uzročno povezani, što znači da promjene u jezičnoj ekologiji mogu uzrokovati promjene u društvu i obrnuto (Heller, 2002).

Nadalje, jedan od istaknutijih autora koji su se bavili ovom temom jest Mark Garner koji je napisao nekoliko djela usmjerenih prema jezičnoj ekologiji. Ističe da je okolina jezika ukupnost svih sustava društvenosti te da jezik i okolina čine cjelinu (Garner, 2004: 105).

Posebni pravci u istraživanju

U ovome poglavlju navest će se neki od autora i njihova djela koji su pokrenuli drugi pravac istraživanja, također temeljen na Haugenovim pretpostavkama.

Kritičar ekolingvistike John Edwards u svom djelu iz 2002. godine analizira problem nestajanja jezika u svijetu. Smatra da jezici nestaju zbog situacija do kojih su dovele neke društvene nejednakosti (Edwards, 2002, prema Oštarić, 2020: 62). Naime, on karakterizira ekolingvistiku kao pokret za zaštitu okoliša s posebnim naglaskom na jezičnu raznolikost.

Nadalje, autor Hildo Honorio de Cuoto 2014. godine objavio je knjigu *Ecological Approaches in Linguistics: A Historical Overview* u kojoj se bavio terminom *ekolingvistika* te je iznio svoje viđenje kako se ekolingvistika može promatrati kao nova, zasebna disciplina.

Za stvaranje zasebnog pravca kritičke ekolingvistike Oštarić (2020) izdvaja Michaela Hallidaya (1990/2001) koji se u svojim radovima bavio kritičkim osvrtom na jezične strukture.

S druge strane, izdvojio se i novi pravac kritičke ekolingvistike u kojoj su se autori (Harré, Brockmeier i Mühlhäuser, Richard Alexander i drugi) bavili kritičkim osvrtom na tekstove koji pišu o temama zaštite okoliša (Oštarić, 2020).

Zaključno, Oštarić (2020: 69) iznosi kako od Haugenove ideje još uvijek ne postoji jasno određen pristup istraživanju jezične raznolikosti utemeljen na ekološkim načelima. Smatra da se „grane ekolingvistike” trebaju dalje razvijati u posebnim pravcima te da jedino Haugenov pristup ima budućnost ako se uzmu prijedlozi različitih autora.

Istraživanja jezičnoga krajolika u svijetu

S obzirom na to da o navedenoj temi postoji značajan broj objavljenih radova, spomenut će se samo oni koji su od važnosti za pisanje ovoga diplomskoga rada. Istraživanje jezičnoga krajolika većinom se provodi u gradskim prostorima, a razlog tome može biti činjenica da je gradski prostor najzasićeniji javnim natpisima. Poznato je iz povijesti da su različiti vladari kroz javne natpise promicali svoje ideologije te je jezik bio oruđe javne vlasti (Petrucci, 1986).

U članku *Pregled istraživanja jezičnoga krajobraza* autorica Grbavac (2012: 69) podijelila je dosadašnja istraživanja o jezičnome krajoliku u tri kategorije:

- rana istraživanja (1972. – 1997.)
- prva faza (1997. – 2007.)
- druga faza (2008. –).

U rana istraživanja pripadaju svi radovi koji su objavljeni prije Landryjeva i Bourhisova rada. Grbavac (2012: 70) je ovu fazu nazvala nultom fazu jer tvrdi da je riječ o znanstvenicima koji nisu ni bili svjesni da su se dotakli područja od velikoga znanstvenoga potencijala. Izdvojila je japanskoga geografa Masaija koji je jedan od prvih upotrijebio izraz *jezični krajolik*. Na području Tokija istraživao je upotrebu jezika u nazivima restorana, kafića

i trgovina. Još je tada (1972.) uočio povećani postotak naziva na engleskom jeziku koji se uglavnom rabe za nazive kafića i restorana (Grbavac, 2012: 71).

Sljedeći koji su istraživali jezični krajolik bili su Rosenbaum i suradnici. Oni su 1973. godine istraživali jezični krajolik Jeruzalema, a rezultate su objavili 1977. godine. Zanimalo ih je u kojoj je mjeri u Jeruzalemu engleski jezik prisutan u javnosti. Već su tada primijetili visoku toleranciju javnosti prema engleskom jeziku (Grbavac, 2012: 71).

Sljedeće istraživanje provela je autorica Tulp u dvojezičnom gradu Bruxellesu. Svojim je istraživanjem potvrdila tezu da je francuski jezik onaj koji prevladava nad područjem Bruxellesa. Isto tako, autor Monnier proveo je istraživanje na području dvojezičnoga grada, u ovom slučaju Montreala (Grbavac, 2012: 71).

Vraćamo se opet na Calveta koji je u svom istraživanju 1990. godine analizirao, kako on tvrdi, *grafičke okoliše* dvaju gradova, Pariza i Dakara. Calvet je napravio podjelu tekstova na *in vitro*, one koje piše i postavlja država, te *in vivo*, one koje pišu i postavljaju građani (Oštarić, 2020: 77). Calvet je tim radom usporedio sličnosti i razlike dvaju višejezičnih gradova te je zaključio da primjenjuju različite prakse uporabe jezika u javnome prostoru (Grbavac, 2012: 72, Oštarić, 2020: 78).

Kao jedno od bitnijih izdvojenih je i istraživanje Spolskoga i Coopera iz 1991. u istočnome dijelu Jeruzalema. Analizirali su znakove te upotrebu jezika na njima. U svom su radu izdvojili tri pravila koja opisuju kako se odlučuje koji će jezik biti na znakovima (Oštarić, 2020: 78).

Sljedeća, ujedno i zadnja iz ove faze, autorica je Wenzel koja je analizirala jezik na komercijalnim znakovima. Istraživala je redoslijed jezika na višejezičnim znakovima, jezične kombinacije te povezanost jezika s uslugom ili proizvodom koji se nudi (Grbavac, 2012: 73, 74).

Kao početak proučavanja jezičnoga krajolika izdvaja se rad Landryja i Bourhisa iz 1997. godine. Oni su proučavali jezični krajolik u Quebecu u Kanadi. Podijelili su funkciju jezičnoga krajolika na informativnu i simboličku. Informativna je sadržana u tome da stanovnicima daju nekakvu informaciju, uputu. S druge strane, simbolička funkcija označuje jezičnu dominaciju u višejezičnoj okolini (Grbavac, 2012: 74). Njihova definicija jezičnoga krajolika ista je kao i danas, a glasi da jezični krajolik određenoga područja, regije ili urbane aglomeracije, čini jezik javnih prometnih znakova, reklamnih plakata, naziva ulica, naziva mjesta, komercijalnih natpisa i javnih natpisa na zgradama (Landry i Bourhis, 1997: 25). Tu je fazu Grbavac (2012) nazvala prvom fazom istraživanja jezičnoga krajolika.

Nadalje, prvu fazu istraživanja obuhvaćaju i autori Scollon i Wong Scollon (2003) u svojoj knjizi *Discourses in Place*. U knjizi se istražuje kako se jezik upotrebljava u različitim prostornim kontekstima, analizirajući jezične znakove, reklamne ploče, nazive ulica i druge tekstove u javnom prostoru. Zaključili su da prostorni kontekst utječe na značenje jezika i to su područje nazvali *geosemiotika* (Scollon i Wong Scollon, 2003). Ukratko, semiotika je znanstvena disciplina koja proučava znakove i jezike na znakovima (Hrvatska enciklopedija), a predmetak *geo-* ukazuje na povezanost znakova i prostora u kojem se znak nalazi.

Vrlo značajan rad objavila je autorica Reh 2004. godine, a radilo se o istraživanju jezičnoga krajolika u Ugandi, u gradu Lira. Reh (2004) je analizirala tekstove kroz tri skupine osobina:

- prostorna pokretljivost objekta – ako je natpis na pokretljivom objektu, manje je uočljiv
- višejezičnost
- organizacija višejezičnosti u tekstu (Oštarić, 2020).

Nakon nje, Ben-Rafael i suradnici (2006) istraživali su jezični krajolik Jeruzalema kako bi razumjeli kako različiti jezici supostojе u javnim prostorima te kako ta jezična raznolikost odražava socijalne, političke i kulturne dinamike grada. Uveli su nazive za znakove ovisno o tome postavlja li ih država ili privatne osobe. *Top-down* znakovi su oni koje postavlja država, odnosno državna tijela, dok su *bottom-up* znakovi oni koje postavlja privatna osoba (Grbavac, 2012: 75). To možemo povezati s Calvetovom podjelom znakova na *in vitro* (piše ih i postavlja država) i *in vivo* (pišu ih i postavljaju građani, privatne osobe). Stolac (2021: 17) u svojoj knjizi *Riječki jezični krajolik* upotrebljava izraze *top-down* i *bottom-up* što je pokazatelj da su se ti izrazi zadržali sve do danas.

Autori koji su obilježili 2006. godinu bili su Cenoz i Gorter te Huebner. Cenoz i Gorter (2006) istakli su kako je istraživanje jezičnoga krajolika osobito zanimljivo u dvojezičnim i višejezičnim sredinama. Njihova je studija bitna jer je ukazala na važan odnos između jezičnoga krajolika i jezične politike u višejezičnim sredinama (Grbavac, 2012: 77). Kao i prijašnji autori, i Huebner (2006) je na području Bangkoka istraživao povezanost politike s jezičnim krajolikom.

Posljednji je iz prve faze Peter Backhaus koji je u svom radu *Linguistic landscapes: A Comparative Study of Urban Multilingualism in Tokyo* (2006) predstavio prvi sveobuhvatan pristup koji se bavi višejezičnošću u jezičnom krajoliku i prevladava niz metodoloških problema s kojima su se suočavala dotadašnja proučavanja.

Početak druge faze istraživanja, ističe Grbavac (2012), obilježio je zbornik radova objavljen 2009. godine pod nazivom *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*. Sam naslov aludira na to da se perspektiva, disciplina (jezični krajolik) i sve sadržano u njoj treba proširiti. Glavni je cilj ovoga zbornika bio jasno definirati opseg istraživanja discipline te postaviti ograničenja i mogućnosti za njezin budući razvoj (Shohamy i Gorter, 2009, prema Grbavac, 2012: 81, 82).

Taj je zbornik radova potakao zanimanje autora jer su već sljedeće, 2010. godine, objavljena dva zbornika *Linguistic Landscape in the City* (Shohamy, Ben-Rafael i Barni, 2010) i *Semiotic Landscapes: Language, Image, Space* (Jaworski i Thurlow, 2010) koji se nadovezuju na ideje iznesene u njemu. Dok se *Linguistic Landscape in the City* bavi pitanjima što se može naučiti iz jezičnoga krajolika o gradu, *Semiotic Landscapes: Language, Image, Space* bavi se svezom jezičnoga krajolika sa slikom i prostorom (Grbavac, 2012: 82).

Svi autori pridonijeli su razvoju discipline jezičnoga krajolika na različite načine, svaki donoseći svoje jedinstvene perspektive i metode istraživanja. Njihovi radovi obogatili su razumijevanje kako jezici funkcioniraju u javnom prostoru, ističući važnost jezika u društvenim i kulturnim kontekstima. Njihova istraživanja pružila su dublji uvid u dinamiku višejezičnosti, jezične politike i identiteta, kao i različite uloge jezika unutar određenih zajednica. Ovi autori postavili su temelje za buduća istraživanja i omogućili širenje znanja o jezičnom krajoliku, što je ključno za daljnji razvoj ove discipline.

Istraživanja jezičnoga krajolika u Hrvatskoj

Zadarski jezični krajolici (Ćosić i Mahnić-Ćosić, 2001) bila je prva monografija u Hrvatskoj koja se bavila navedenom temom. U toj monografiji autori su analizirali imena tvrtki u javnom prostoru grada Zadra. Prema njima naziv *jezični krajolik* obuhvaća natpise u javnom prostoru, reklame i ploče s imenima tvrtki.

Nadalje, na Sveučilištu u Zadru 2010. godine je objavljen magistarski rad *Anglizmi u imenima tvrtki gospićkoga kraja u kontekstu globalizacije* (Klobučar, 2010). Iz samoga naslova možemo zaključiti da je autorica provela analizu imena tvrtki u Gospiću koji su pod globalnim utjecajem engleskoga jezika.

Prva doktorska disertacija o jezičnome krajoliku objavljena je 2013. godine autorice Ivane Grbavac pod nazivom *Jezični krajobraz u Mostaru*. S obzirom na to da je Mostar multietnički grad, zaključeno je da na jezični krajolik Mostara utječe geografska raspodjela,

jezično-etnička struktura, odnos moći, prestiž jezika, simbolička vrijednost, vitalnost jezika i pismenost (Grbavac, 2013).

U časopisu *Jezični krajolik* objavljen je 2006. znanstveni rad *Skrb za jezik na javnim gradskim prostorima* (Vrcić-Mataija, Grahovac-Pražić) u kojem se ističu jezične nepravilnosti u javnom prostoru grada Gospića. Ukazuje se na otklone od norme uočene u istraživanom korpusu te se predlažu rješenja u skladu s pravopisnim, leksičkim i gramatičkim normama.

Istraživanje jezičnoga krajolika provedeno je i na području grada Osijeka, a sastojalo se od analize višejezičnih javnih natpisa, odnosno utjecaja američke kulture i engleskoga jezika na javne natpise (Gradečak-Erdeljić i Zlomislčić, 2014).

U časopisu *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu 2022. godine* objavljen je članak *Jezični krajolik u turističkoj ponudi grada Šibenika* (Baraka, 2022). Člankom je zaključeno da na području Šibenika prevladava engleski jezik zbog utjecaja turizma.

Marina Rončević je 2019. godine u svojoj disertaciji analizirala jezični krajolik Rijeke tijekom povijesti istražujući arhivske dokumente, fotografije i tisak (Oštarić, 2020: 95).

Nadalje, riječka kroatistica Diana Stolac bavila se jezikom reklama četiriju hrvatskih gradova. Kako Oštarić (2020: 95) navodi, Stolac zamjera oglašivačima pretjeranu uporabu engleskoga jezika i nebrigu za razvoj hrvatskoga jezika.

Uz to, autorica je Stolac u suradnji s Jimom Hlavačom 2021. godine objavila knjigu *Riječki jezični krajolik* u kojoj se analiziraju sve vrste javnih natpisa (pomični i nepomični) na području grada Rijeke. Kroz opsežnu fotodokumentaciju objašnjavaju utjecaj povijesnih, socijalnih i političkih čimbenika na jezičnu raznolikost grada.

Na sličan način kao i Stolac, Oštarić (2020) analizira javne natpise u gradu Zadru. Međutim, on uvodi i novu komponentu, a to je podjela na *horizontalni* i *vertikalni* jezični krajolik (natpisi postavljeni vodoravno i okomito u odnosu na tlo).

Među najnovijim istraživanjima o jezičnom krajoliku izdvojen je diplomski rad Ivane Vuković (2023) koja je svoje istraživanje provela na području grada Zagreba analizirajući znakove. Zaključeno je da, iako je engleski jezik često prisutan u jezičnom krajoliku, to ne smanjuje važnost hrvatskoga jezika. Engleski se većinom upotrebljava za nazive i kratke izraze, a ključne su informacije uglavnom prikazane na hrvatskom jeziku (Vuković, 2023).

Zaključno, jezični krajolik Hrvatske, s obzirom na istraživanja provedena u Šibeniku, Zadru, Zagrebu, Osijeku i Rijeci, odražava značajnu regionalnu raznolikost i specifičnosti svake od tih sredina. U svim tim gradovima istraživanja su pokazala prisutnost dominantnoga

hrvatskoga jezika u službenim i svakodnevnim komunikacijama, uz različite stupnjeve prisutnosti engleskoga jezika (češće u turističkim područjima) te manjinskih jezika. Utjecaj globalizacije, turizma i migracija također se odražava na jezični krajolik Hrvatske, čineći ga raznolikim. Promjene u jezičnom krajoliku mogu pružiti važne uvide u društvene procese i identitete unutar zemlje, čime se naglašava važnost kontinuiranoga istraživanja ovoga područja.

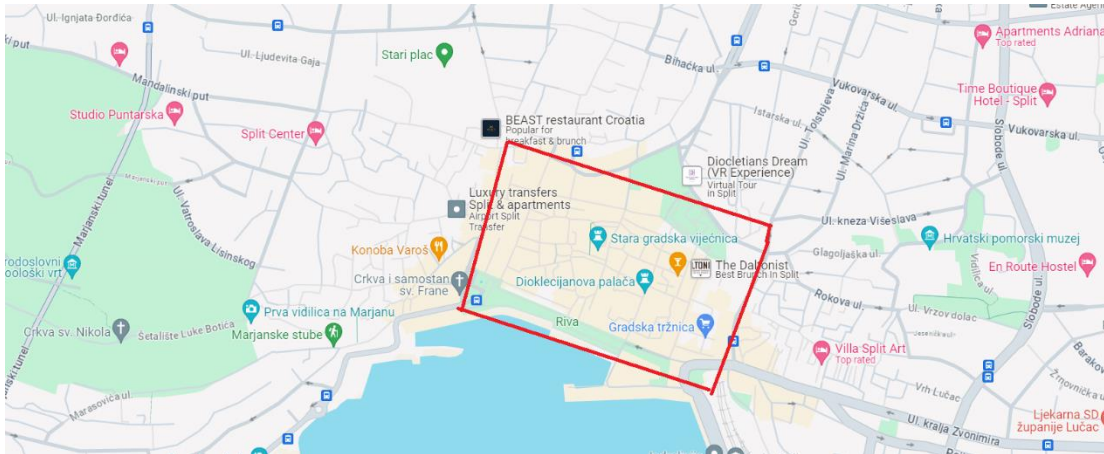
Metodologija

Radi pisanja ovoga diplomskoga rada provedeno je istraživanje splitskoga jezičnoga krajolika, odnosno pisanoga jezika na javnim površinama u gradu Splitu. Istraživanje je uglavnom provedeno na području centra grada Splita od prosinca 2023. do svibnja 2024. godine. Odabir centra grada kao područja istraživanja bio je motiviran činjenicom da je taj dio grada u vrijeme istraživanja bio najzasićeniji javnim natpisima.

Metodološki pristup uključivao je terensko istraživanje s ciljem fotografiranja i dokumentiranja različitih javnih natpisa, letaka, reklama i prometnih znakova. Sve javne natpise raščlanjivane u istraživanju fotografirala je samostalno autorica ovoga diplomskoga rada. Svi prikupljeni javni natpisi analizirani su s obzirom na jezik koji je upotrijebljen te s posebnim osvrtom na gramatičke, pravopisne i leksičke otklone od norme, a svaka je nepravilnost detaljno dokumentirana i objašnjena u kontekstu relevantnih normativnih priručnika.

Normativni priručnici za provjeru pravopisne, gramatičke i leksičke norme upotrijebljeni za istraživanje jesu sljedeći: Babić-Mogušev *Hrvatski pravopis* (2011), *Hrvatski pravopis* (2013) Instituta za hrvatski jezik, mrežni *Jezični savjetnik* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, *Hrvatska gramatika* (2005) E. Barić i sur., mrežno izdanje *Hrvatske školske gramatike* (2023) koje je objavio Institut za hrvatski jezik, *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* (2015) urednice LJ. Jojić i internetom dostupna rječnička baza hrvatskoga jezika *Hrvatski jezični portal* koja je zajednički projekt nakladničke kuće Znanje i Srca. Za stariju pravopisnu normu konzultirani su *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1947) D. Boranića te *Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika s pravopisnim rječnikom* (1960) Matice hrvatske i Matice srpske.

Budući da je na svakom primjeru javnoga natpisa bilo otklona od različitoga tipa norme, oni nisu svrstani zasebno po normativnim razinama, već su svi uočeni otkloni navedeni uz svaki pojedini primjer, redom na pravopisnoj, gramatičkoj i leksičkoj razini. Takav je pristup izabran jer omogućuje preglednost i daje cjelovit uvid u jezične specifičnosti svakoga natpisa. Posebna pozornost posvećena je raščlambi natpisa na dijalektu jer su oni rijetki, ali značajni za očuvanje lokalnoga jezičnoga identiteta.

Slika 1. Približno područje istraživanja (izvor karte: Google maps)

Otkloni od jezičnih norma

Slika 2. Artikel, postotak

Kad je riječ o glasovnoj promjeni nepostojano *a*, u 20. stoljeću znatno je češće u imenica muškoga roda bilo bilježenje nepostojanoga *a* i u N jd., tako se i u Boranićevu pravopisu (1947) i u tzv. pravopisu dviju matica (Pravopisna komisija, 1960) dopušta i *dijalekat*, *koncerat*, *akcenat*, *objekat* uz *dijalekt*, *koncert*, *akcent*, *objekt*. U suvremenoj hrvatskoj normi uobičajenije je pisati takve oblike u N jd. bez nepostojanoga *a*: *dijalekt*, *koncert*, *akcent*....

Riječ *artikl* posuđenica je iz njemačkoga jezika (njem. *der Artikel*) i ima više značenja:

- pojedina i određena vrsta robe u trgovini
- *gram.* čestica koja u nekim jezicima dolazi uz drugu riječ, osobito uz imenicu; član
- *prav. razg.* pojedini paragraf zakona; član, članak. (*Hrvatski jezični portal*)

U *Hrvatskom pravopisu* navodi se da posuđenica iz njemačkoga jezika ima veoma malo i da su sve usvojenice (Babić i Moguš, 2011: 47). Također, prema tom pravopisu (2011) znak za postotak od broja se odvaja bjelinom (prazno mjesto u tekstu), stoga je pravilno: 20 %, 30 %, 40 %.

Slika 3. Postotak, bjelina, kosa crta, kratica

Osim što se postotak od broja odvaja bjelinom, isti je slučaj i kod pisanja nadnevaka. Pravilo glasi: „Bjelina je prazno mjesto u tekstu koje se nalazi (...) između sastavnica nadnevka: 24. 12. 1998. (...)” (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2024) Također, *Jezični savjetnik* Instituta za hrvatski jezik predlaže da je bolje, kad god je to moguće, napisati naziv mjeseca u genitivu npr. „U Splitu, 17. travnja 2024.” (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2024).

Nadalje, kosa crta pravopisni je znak koji se ovisno o tomu između kakvih se jedinica nalazi, može pisati s bjelinama s obiju strana ili bez njih (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2024). Među ostalim, u pravopisu je naznačeno da se kosa crta bez bjelina piše između riječi ili dvaju brojeva pri označivanju da se ovisno o kontekstu ostvaruje jedna mogućnost (ili): u ovom slučaju *iz kolekcije jesen ili zima*. Također je naznačeno da se piše

bez bjelina pri uključenosti obiju sastavnica (i): u ovom slučaju iz *kolekcije jesen i zima* (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2024).

Na slici 3 također možemo uočiti i kraticu *kol.* što bi se u ovom kontekstu odnosilo na kolekciju robe u trgovini. Međutim, u drugim kontekstima ona može biti i kratica za količinu. U hrvatskome standardnome jeziku postoje prigodne i stalne kratice. Prema tome, kratica *kol.* prigodna je kratica, a to su one kojima se služimo od slučaja do slučaja prema potrebi i za njih vrijede opća pravila jer nema utvrđenih obrazaca kako bi se trebale bilježiti. Između ostalog, naglašava se razumljivost kratice, za što je obično odlučujući kontekst ili susjedna riječ, pa npr. ako piše šk. g. 2022./23., svatko će znati da se radi o *školskoj godini* (Grozdanović, 2018: 36).

U rečenici „popust se odobrava na kasi” misli se na mjesto za naplatu u trgovini. Riječ *kasa* prema *Velikom rječniku hrvatskoga standardnog jezika* (2015) odnosi se na ormar ili metalnu kutiju u kojoj se čuva novac, vrijednosni papiri i slično. Prednost se u hrvatskom standardnom jeziku daje riječi *blagajna* koja se odnosi na:

- mjesto za uplatu/isplatu u trgovini
- prodavaonica karata na kolodvoru ili ulaznica u kazalištu, kinu i dr.
- namjenski novac, fond, riznica
- uređaj koji izračunava cijenu robe
- trezor; odjel za poslove s novcem.

S druge strane, rečenica „Novci su u kasi.” pravilna je zato što je *kasa* priručna *blagajna*, odnosno mali kovčežić u koji se stavlja utržak (*Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*, 2015).

Slika 4. Max.

Riječ *maksimalno* po vrsti je prilog i znači 'u najvećoj mjeri, do krajnje granice' (*Hrvatski jezični portal*). U engleskome jeziku ona se riječ prevodi kao *maximum*. U hrvatskoj latinici ne postoji slovo *x*, ali se rabi za izvorno bilježenje stranih riječi i imena (Babić i Moguš, 2011: 14). Ostale riječi iz stranih jezika koje u pismu sadrže slovo *x* u hrvatskom se jeziku pišu sa *ks*. Kao što je već navedeno, postoje prigodne i stalne kratice. U ovoj je situaciji riječ *max.* prigodna kratica.

Slika 5. Prilozi

Slika 5 prikazuje kratku obavijest ili informaciju (izvještaj o čemu). Kada pišemo priloge u hrvatskom jeziku, važno je paziti na sročnost kako bi rečenica bila razumljiva i pravilna. U primjeru „Nedjelja i blagdani ne radimo.” pravilno je „Nedjeljama i blagdanima ne radimo.”

U ovom je slučaju riječ „nedjelja” prilog, a prilozi su riječi koje se prilažu drugim riječima da ih pobliže odrede (Barić i sur., 2005). Oni ističu okolnosti, mjesto, vrijeme, način i uzrok. Priložna oznaka vremena odgovara na pitanja: Kad?, Otkad?, i Dokad?.

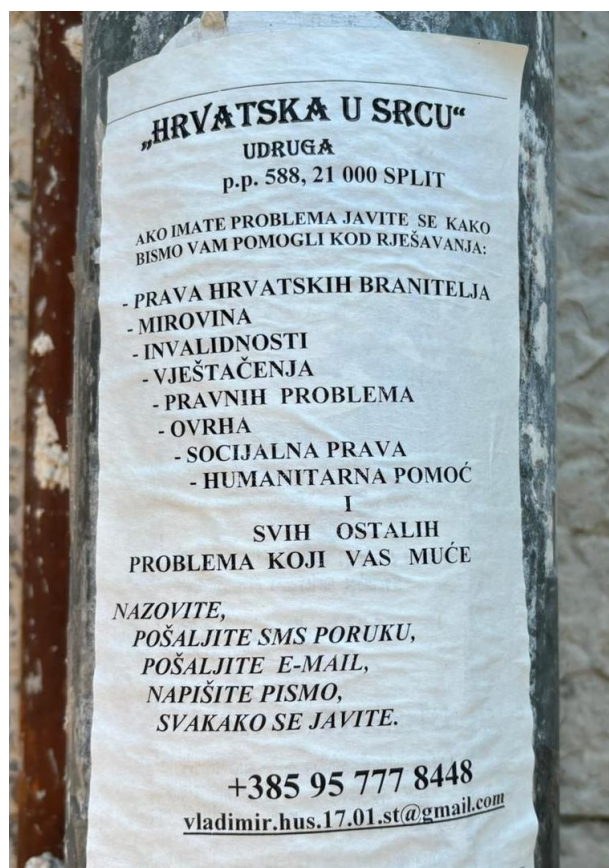
Prema tome, na pitanje „Kad ne radite?” odgovor je „Nedjeljama i blagdanima.” (instrumental množine). Ovaj način pisanja jasno komunicira da se radnja (nerad) ponavlja svake nedjelje i na svaki blagdan.

Slika 6. Izraz „dobro došli”

U hrvatskome standardnome jeziku potrebno je razlikovati izraz *dobro došao* od pridjeva *dobrodošao*. Tako se prilikom izražavanja dobrodošlice rabi dvojezični izraz koji je spoj priloga *dobro* i oblika glagolskoga pridjeva *došao*. Ispravno je pisati *Dobro došao u našu kuću!* S druge strane, pridjevi *dobrodošao*, *dobrodošla* itd., pišu se sastavljeno i dodaju se imenicama i znače „koji rado očekujem, poželjan”: *To su nam dragi i dobrodošli gosti.*

Također valja istaknuti da Zakon o hrvatskom jeziku (2024), u članku 11, kojim se propisuje *Javna uporaba hrvatskoga jezika*, ističe: „(5) Višejezične javne obavijesti i promidžbene poruke, uključujući sadržaje prometnih i turističkih znakova, oblikuju se prvo na hrvatskom jeziku, a zatim na drugim jezicima, uključujući i lokalne nazive.” Na ovome konkretnome primjeru (slika 6) možemo vidjeti pravilan oblik pisanja izraza *dobro došao* i prevođenje na strani jezik (engleski) u skladu sa Zakonom o hrvatskom jeziku.

Slika 7. Uspravno nabranjanje, sklonidba

Postoje različite inačice javnih natpisa, reklama, oglasa ili obavijesti. Slika 7 prikazuje primjer reklamnoga letka kojim se privatni obrtnici koriste da bi reklamirali svoje proizvode ili usluge. Pri uspravnome nabranjanju, kao na ovoj slici, nije potrebno pisati zarez, ali na kraju nabranjanja treba staviti točku da bi rečenica bila pravopisno ispravna (Babić i Moguš, 2011: 85). Kao što se kod uspravnoga nabranjanja trebaju nabranjati riječi jedna ispod druge tako se one trebaju i sklanjati, stoga je pravilno: „Ako imate problema, javite se kako bismo vam pomogli kod rješavanja: (...)

- socijalnih prava/socijalnog prava
- humanitarne pomoći i svih ostalih problema koji vas muče.”

Moguće je da su natuknice namjerno ukošene iz grafičkih razloga, radi bolje uočljivosti.

Osim toga, za ovladavanje hrvatskim standardnim jezikom treba znati osnovna pravila kada se u riječi piše č, a kada ć. Č se piše, među ostalim, u riječima u kojima je č prema osnovnom k, c: npr. jak – jači, stoga je pravilno muka – mučiti („(...) i svih ostalih problema koji vas muče.”) (Babić i Moguš, 2011: 15).

Slika 8. Uspravno nabranjanje, sklonidba

Javni natpisi nisu uvijek vezani za prodaju ili pružanje usluga, ponekad oni izražavaju potrebu ili želju pojedinca za kupnjom. Takvi natpisi pokazuju kako javni prostor može služiti kao mjesto susreta između ponude i potražnje, gdje ljudi izražavaju svoje interese. U ovome slučaju vrlo je vjerojatno da je osoba koja želi kupiti navedene stvari – kolekcionar. Može biti iz hobija, strasti ili se čak time baviti profesionalno.

Kao i na prethodnom primjeru, radi se o uspravnom nabranjanju. Budući da je desna strana natpisa istrzana, ne možemo vidjeti je li osoba stavila zarez ili nije. Kod uspravnoga nabranjanja ne treba stavljati zarez među stavkama, ali treba staviti točku na kraju nabranjanja.

Osim toga, riječi se trebaju sklanjati, stoga je pravilno: Kupujem (...)

- stare ručne neispravne satove (...)
- glazbene CD-ove i audiokazete
- značke.

CD je složena kratica (pravopis Instituta za hrvatski jezik rabi naziv pokrata), a to su riječi koje se pišu velikim slovima najčešće nastale kraćenjem višerječnoga imena (*Hrvatska školska gramatika*, 2023), a znači *compact disc* (hrv. kompaktni disk). Čita se kao riječ *ce de* te se sklanja tako da se ispred nastavka umetne spojica. Pravilna sklonidba jest: *Kupujem* (Koga? Što? – A mn.) *glazbene CD-ove*.

Još jedna pogreška koja se potkradala jest riječ audiokazeta. *Audio* nije samostalna imenica, već kao prefiksoid tvori prvi dio složenice i piše se sastavljeno s drugim dijelom riječi, u ovome slučaju *audiokazete* (Babić i Moguš, 2011: 57, 58).

Natuknice bi također trebale biti jedna ispod druge, ali može biti da se radi o namjernoj pogrješci radi bolje uočljivosti.

Slika 9. Auto škola

Kao i *audio*, tako i prefiksoid *auto* tvori prvi dio složenice, stoga se piše sastavljeno s drugim dijelom riječi, dakle pravilno je pisati *autoškola*. Kada nije prvi dio složenice, onda se misli na razgovorni oblik hrvatske standardne riječi *automobil*.

Slika 10. Odobrenje, Rješenje, Prometna suglasnost

U javne znakove ubrajaju se i prometni znakovi koji upućuju na obavijesti vezane za promet ili u ovome slučaju parkiranje. *Hrvatska školska gramatika* (2023) navodi da se prijedlog *s* navezuje i glasi *sa* samo ispred riječi koje počinju suglasnicima *s*, *š*, *z*, *ž* (*sa stola*, *sa ženom*) te ispred zamjenice *mnom* (*sa mnom*). U ostalim se slučajevima rabi prijedlog *s*. S obzirom na to, pravilno je „Samo za vozila s Odobrenjem, Rješenjem ili Prometnom suglasnosti (ili suglasnošću) Grada Splita.”

Možemo pretpostaviti da su Odobrenje, Rješenje ili Prometna suglasnost Grada Splita tako naslovljeni službeni dokumenti te da su zato napisani velikim početnim slovima.

Zarez se stavlja u vremenskoj oznaci između sati i minuta, npr. Sastat ćemo se u 9,35. (Babić i Moguš, 2011: 117). U surječju u kojem se upotrebljava takav način, mora biti jasno da se misli na vremensku oznaku jer bi se inače moglo shvatiti kao devet cijelih i 35 stotinki.

U *Hrvatskom pravopisu* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje navodi se da se bjelina NE nalazi iza dvotočja ili točke kojom se u vremenskome zapisu odvaja sat od minuta: Večera se poslužuje u 19:30.; Doručak se poslužuje u 7.30 (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: 34). Prema tome, možemo zaključiti da se između sati i minuta može pisati dvotočje, zarez i točka.

Nadalje, značajne tragove u jezičnome krajoliku ostavljaju i navijači nogometnoga kluba Hajduk, kao što možemo uočiti i na ovoj slici. Ne samo u centru već i duž cijeloga grada Splita možemo uočiti različite simbole vezane uz Hajduk i njegovu navijačku skupinu, Torcidu, bilo preko grafita ili naljepnica. Većinom se izražava i kvartovska pripadnost, tako da u svakom kvartu, tj. gradskoj četvrti postoje grafiti kao što su:

Slika 11. Torcida Brda

Slika 12. Visoka

Slika 13. Pisanje razgodaka

Slika 13 prikazuje još jedan primjer prometnoga znaka za parkiranje kao javnoga natpisa koji sadrži pogrješke na više razina. Kod pisanja nadnevaka pravopisno je ispravno točku odvojiti bjelinom. Isto tako, kad je redni broj dana u mjesecu jednoznamenkast, ne preporučuje se pisanje nule ispred njega. Tako je u ovome slučaju pravilno: zimsko radno vrijeme: 1. 10. – 30. 4. i ljetno radno vrijeme: 1. 5. – 30. 9.

Zanimljivo je da na istom prometnom znaku možemo uočiti dva različita oblika označavanja sati i minuta – zarez i dvotočje. Iako su oba oblika pogodna za upotrebu, na jednom javnom natpisu treba se odlučiti za upotrebu jednoga, a ne obaju (ili zarez ili dvotočje). Uz to, oznaka za 7 sati na jednome je mjestu napisana „07:00”, a na drugome „7.00”.

U izrazu „subota 7.00 do 14.00 h” nedostaje prijedlog *od* kako bi vremenski raspon bio ispravno napisan. Upotreba prijedloga *od* jasno označuje početak vremenskoga intervala, a prijedlog *do* krajnju vremensku točku (Matas Ivanković, 2008).

Slika 14. *BUS Promet d.o.o.*

Ovaj prometni znak daje uputu da se na određenome mjestu nitko ne smije zaustavljati osim, isključivo, gradskoga autobusa i koncesionara. Navedeni *BUS* razgovorni je oblik riječi *autobus*, a Promet d.o.o. se, po svemu sudeći, odnosi na tvrtku koja se punim imenom naziva Promet Split d. o. o. Stoga je pravilno pisati: „Osim za autobus Prometa Split d. o. o. i koncesionara”. Osim toga, imenica *bus* nepotrebno je napisana velikim slovima, štoviše zbunjujuća je i moglo bi se misliti da je skraćunica ili složena kratica. Velikim se slovima može pisati samo početno slovo imenice ako je na početku rečenice, naslova i sl.

Slika 15. Toilette

Slika 16. Toilet

Đuras (2022) navodi da je komunikacija proces u kojem se informacije razmjenjuju dogovorenim sustavom znakova, odnosno dijeljenjem informacija. Jezik je također sustav znakova. Tako možemo reći da su znakovi i simboli javne komunikacije dogovoreni sustav

znakova pomoću kojih se bolje snalazimo u svijetu. *Hrvatski opći leksikon* (2012) sadrži riječ *toaleta* koja, među ostalim, označuje higijensko uređivanje tijela, umivanje i pranje te zahod. Ista se riječ spominje i u *Hrvatskome pravopisu* (2011), dok se na *Hrvatskom jezičnom portalu* pojavljuje riječ *toilet* za koju stoji da je prostorija sa zahodom; *toaleta*. *Toilet* je engleski prijevod hrvatske riječi zahod ili toaleta, a *toilette* talijanski. Uz to, WC je međunarodno dogovoreni znak za mjesto gdje se obavlja nužda.

Prema Zakonu o hrvatskome jeziku višezječni javni znakovi prvo se trebaju oblikovati na hrvatskome jeziku, zatim na drugim jezicima, onda bi svaki znak za toalet trebao sadržavati samo natpis WC (koji je međunarodno određen) ili prvo natpis WC, zatim prijevode na druge strane jezike.

Slika 17. Ploča koja opisuje povijest građevine

Slika 18. Ploča koja opisuje povijest građevine

Ploče ovakvoga tipa, kao što prikazuju slike 17 i 18, nalaze se po cijeloj staroj splitskoj gradskoj jezgri. Tekst pobliže opisuje simboliku i povijest određenih građevina koje se na tim pločama nalaze. One su napisane na hrvatskome i engleskome jeziku poštujući Zakon o hrvatskome jeziku (članak 11) u kojem je u prvom planu hrvatski tekst, potom prijevod na engleski jezik. Split je turistički grad, a engleski je dominantan svjetski jezik, zbog toga često nailazimo na različite dvojezične hrvatsko-engleske natpise.

Slika 19. Ukoliko; nizanje

Ukoliko je veznik koji se koristi samo u paru s riječi *utoliko*. Prema tome, rečenica treba glasiti: „Ukoliko si postojeći nextbike korisnik, utoliko kupi nextbike kredit za unajmljivanje bicikala putem usluge mPrijevoz.” Međutim, *Hrvatski jezični savjetnik* savjetuje da veznik *ukoliko* ne treba upotrebljavati u hrvatskome standardnome jeziku, a umjesto njega treba upotrijebiti veznik *ako*, pa bi rečenica glasila: „Ako si postojeći nextbike korisnik, kupi nextbike kredit za unajmljivanje bicikala putem usluge mPrijevoz.”

Također, Babić i Moguš (2011: 87) navode da se dva usporedna dijela kod nizanja ne odjeljuju zarezom kad se povezuju rastavnim ili sastavnim veznicima. S obzirom na to, rečenica „Pošalji SMS poruku sadržaja 20 ili 40 ili 50 ili 80 ili 100...” pravilno je napisana.

Slika 20. Isticanje slova

Isticanje slova u natpisima „iz estetskih, reklamnih, promidžbenih i drugih razloga (...) zbog veće uočljivosti” dopušteno je *Hrvatskim pravopisom* (Babić i Moguš, 2011). Takva se praksa ipak ne preporučuje jer nije usklađena s hrvatskim pravopisnim pravilima o upotrebi velikoga slova. Budući da se u engleskome jeziku u nazivima velikim početnim slovima pišu sve riječi osim prijedloga, Vrcić-Mataija i Grahovac-Pražić (2006) navode anglikanizaciju kao mogući razlog takvoga pisanja ili „jednostavno nepismenost”.

Slika 21. Urar

Kraj Trga braće Radića u Splitu možemo naići na trgovinu u kojoj se prodaju i, pretpostavljamo, popravljaju satovi. Međutim, natpis *urar* bio bi točan da se radi o zanimanju čovjeka koji prodaje i popravlja ure odnosno satove. Za prodavaonicu satova najbolji je naziv *urarnica* jer u njoj kao prodavač može raditi i urar, ali i trgovac urama (Vrcić-Mataija i Grahovac-Pražić, 2006: 138). Isti je slučaj u hrvatskome jeziku s cvjećarama, cvjećarnama, zlatarama, zlatarnama, pekarama, pekarnama i sl. One trebaju glasiti: cvjećarnice, zlatarnice i pekarnice.

Slika 22. St Burek

Dio je splitskoga identiteta, uz Hajduk i Torcidu, i ova kratica i registracijska oznaka ST. U gradu Splitu, unatoč bogatom kulturnom i povijesnom identitetu, primijećen je oskudan broj naziva koji aludiraju na identitet samoga grada. Razlog tomu može biti

posljedica različitih utjecaja, posebice trendovi globalizacije, koji često favoriziraju strane nazive nad lokalnim simbolima. Veća prisutnost imena koja odražavaju splitski identitet mogla bi dodatno obogatiti javni prostor grada Splita.

Slika 23. Sljedeći kupac

Pojmovi *sljedeći* i *sljedeći* često se upotrebljavaju u hrvatskome jeziku, ali imaju dva potpuno različita značenja i upotrebu. Naime, *sljedeći* je glagolski prilog sadašnji glagola *sljediti* i znači 'prateći, sljedeći koga ili što', pritom nije sklonjiv, npr. *Sljedeći zeca, došao sam do šume*.

Budući da se u trgovini taj znak odnosi na idućega kupca, drugoga po redu, pravilno je pisati *sljedeći*. *Sljedeći* je pridjev koji pojednostavljeno znači idući te je sklonjiv (sljedećega, sljedećemu...) (*Hrvatski jezični portal*). Upotrebljava se, među ostalim, za označavanje reda.

Dakle, razliku između tih dvaju pojmova možemo bolje razumjeti na ovome primjeru: „Kad sljedećeg tjedna budem putovao, putovat ću sljedeći glavnu cestu.”

Dijalekt u splitskom jezičnom krajoliku

U hrvatskome jeziku postoje tri narječja: kajkavsko, štokavsko i čakavsko. Svako od tih triju narječja, povijesno oblikovano (utjecajem različitih kultura koje su vladale na ovim prostorima), ima svoje dijalekte. Dijalekt je naziv za govor određenoga područja ili skupine ljudi. Može se reći da je dijalekt skupina mjesnih govora (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024). Disciplina koja se bavi istraživanjem dijalekata naziva se dijalektologija.

Područje Republike Hrvatske raznoliko je u pogledu dijalekata. Konkretno, dijalekt grada Splita splitski je čakavski govor koji je još 9. siječnja 2013. dobio status zaštićenoga nematerijalnoga kulturnoga dobra. Splitska čakavština pripada južnočakavskomu ikavskomu dijalektu čakavskoga narječja (Mardešić Komac, 2017: 231). Splitski se govor razlikuje od drugih čakavskih dijalekata po tome što je stoljećima bio izložen raznim utjecajima.

Naime, Dalmacija je tijekom povijesti bila pod snažnim utjecajima Italije, a rezultat su toga bile promjene u raznim aspektima života. Jedan od značajnijih utjecaja bio je na području jezika jer je talijanski jezik tijekom povijesti bio službeni jezik u Dalmaciji. To je pridonijelo očuvanju talijanskoga jezika u Dalmaciji sve do danas gdje su brojni talijanizmi i dalje prisutni u svakodnevnom životu (Omašić, 2020).

Danas se više ne može čuti izvorni splitski govor i javne natpise na dijalektu u posljednje je vrijeme sve teže pronaći, tek postoji nekoliko reklama, naziva restorana ili kafića. Josip Lisac (2009) navodi da u Splitu danas prevladavaju štokavci ikavci, a u prošlosti su prevladavali čakavci.

Na sljedećim primjerima istaknute su riječi koje su dio splitskoga govora, a ne nužno otkloni od norma.

Slika 24. Botun

Ne samo u središtu grada nego i po cijelom Splitu možemo pronaći ovakve natpise pri ulazu na parkirališta. Da bi se na ulazu na parkiralište podigla rampa, treba pritisnuti *botun*. Prema *Hrvatskome jezičnome portalu botun* je naziv za dugme, puce ili gumb, a dolazi od talijanske riječi *bottone*. I dugme i gumb riječi su koje imaju različito podrijetlo. Naime,

dugme je turcizam i može se odnositi na dugme na odjeći ili na dugme (stvar pomoću koje se uključi aparat). Zatim, *gumb* je hungarizam i nosi isto značenje kao i dugme.

Zanemarena, a hrvatska riječ za te pojmove jest *puce*.

Možemo također primijetiti da je obavijest napisana i na engleskome jeziku zbog turista koji posjećuju grad Split.

Slika 25. Kantun Paulina

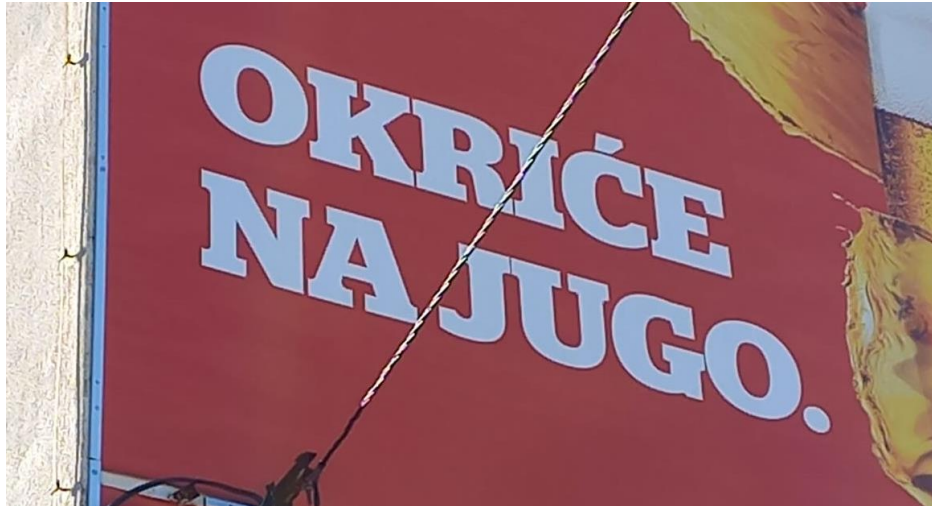
Naziv ovoga maloga kulturnoga splitskoga restorana kazuje nam da se on nalazi na *kantunu* ulice. Prema *Hrvatskome jezičnome portalu* *kantun* je ugao ulice ili kut sobe, a riječ je preuzeta iz talijanskoga jezika (tal. *cantone*). Nazivi objekata obično su jednojezični, najčešće na hrvatskome, zatim engleskome ili pak talijanskome jeziku (npr. *Gelateria Marmont* u Splitu).

Slika 26. Trafika Ponistra

Na slici 26 nalazi se zanimljiva kombinacija dvaju jezika. Riječ *trafika* označuje trgovinu i preko njemačkoga preuzeta je iz talijanskoga (tal. *traffico*). Isto tako, riječ *ponistra* dalmatinska je riječ za prozor, a preuzeta iz talijanskoga (tal. *finestra*) i posebno oblikovana u dalmatinskom izričaju.

Njihove su usluge napisane na engleskome jeziku što nam pokazuje da je natpis namijenjen turistima.

Slika 27. Okriće na jugo

Frazem *okriće na jugo* dolazi iz ikavice koja je posebna po tome što u njoj glas *jat* (praslavenski) prelazi u *i*. Frazemom *okriće na jugo* koristimo se kada želimo opisati promjenu vremena, dolazak lošega vremena, kiše i juga, vjetra karakterističnoga za ovaj kraj.

Slika 28. Misto

Riječ *misto* karakteristična je za dalmatinski ikavski govor i inačica je standardne hrvatske riječi *mjesto*. U svakodnevnome govoru označuje bilo koji lokalitet. Dalmatinci tu riječ često rabe i u prenesenome značenju, npr. „Čovik si na mistu.” što znači da je netko pouzdan ili dobra osoba.

Slika 29. Ovdi

U dalmatinskome govoru riječi *ovdi* ili *ovde* uobičajene su inačice standardne hrvatske riječi *ovdje*, a znači 'na ovome mjestu; gdje je onaj koji govori; gdje su zajedno govornik i sugovornik' (*Hrvatski jezični portal*). Te inačice često možemo čuti u svakodnevnom govoru Dalmatinaca, posebice Splitskana.

Slika 30. Spiza

Riječ *spiza* također je dio dalmatinskoga govora, označuje hranu ili obrok i poslove nabavljanja na tržnici (*Hrvatski jezični portal*). Postoji i oblik *spenza* koji češće možemo čuti u južnoj Dalmaciji, primjerice Dubrovniku. I jedan i drugi potječu od talijanske riječi *spesa* što znači trošak ili kupovina, što zrcali povijesni utjecaj Italije na Dalmaciju. Dalmatinci često kažu „Idemo po spizu.” kada idu u nabavu namirnica ili u ovome slučaju „Prava domaća spiza!” označuje pravu domaću hranu.

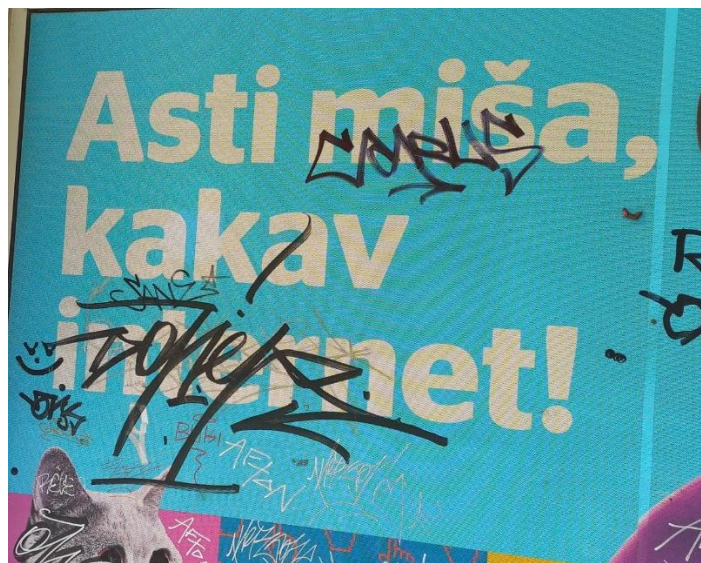

Slika 31. Pekarna Pazar

Budući da je mjesto sa slike 31 mjesto gdje se proizvode i prodaju pekarski proizvodi, važno je naglasiti da je *pekarna* pogrešan naziv. Riječ *pekarna* pripada razgovornomu stilu i treba ju zamijeniti riječju *pekara* ili *pekarnica*. Naime *pekara* (sa sufiksom *-ara*) označuje zatvoreni prostor, mjesto gdje se peku pekarski proizvodi, a *pekarnica* je ispravan naziv za mjesto gdje se proizvode i prodaju pekarski proizvodi.

Drugo što možemo primijetiti na ovoj slici jest riječ *pazar* koja ne pripada hrvatskomu standardnomu jeziku. Ona dolazi iz turskoga jezika, na kojem se ova riječ isto piše – *pazar*, a među ostalim označuje i kupovinu, prodaju ili trgovanje. Hrvatska riječ za *pazar* jest *tržnica*, a označuje prostor gdje se organizirano i kontrolirano prodaju životne namirnice (*Hrvatski jezični portal*).

Ova se pekarnica nalazi u blizini splitskoga *pazara* (tržnice) te se najvjerojatnije zato tako i zove.

Slika 32. *Asti miša*

Asti miša frazemska je inačica koja predstavlja blagu psovku ili izraz čuđenja (Nahod i Nahod, 2015). Često ju se može čuti u svakodnevnom splitskom govoru.

„Asti miša, kakav internet!” izražava zadovoljstvo kvalitetom ili brzinom interneta.

Dalmatinski govor obiluje riječima i frazemima koje nisu samo sredstvo komunikacije već i nositelji bogate kulturne baštine i identiteta regije. Te riječi ili govor ne samo da prenose značenje već često imaju i emotivnu i povijesnu vrijednost koja se čuva naraštajima. Dalmatinski govor zrcali jedinstvenu perspektivu na svijet svojih govornika, čime obogaćuje hrvatski jezik i njegovu raznolikost. Očuvanje i razumijevanje dalmatinskih riječi i frazema važno je za očuvanje kulturnoga identiteta u suvremenom kontekstu globalizacije.

Zaključak

Razvoj discipline jezičnoga krajolika posljednjih godina potiče na dublje razmišljanje o značenju jezika u oblikovanju društvenoga i kulturnoga identiteta. Prostor oko nas, ispunjen različitim javnim natpisima, otkriva složene povijesne, političke i društvene procese koji oblikuju naše svakodnevno iskustvo, a proučavanje takva jezičnoga krajolika doprinosi boljemu razumijevanju društva i kulture u kojima živimo.

U istraživanju jezičnoga krajolika grada Splita naglasak je stavljen na analizu javnih natpisa u urbanom prostoru središta grada, s posebnim osvrtom na gramatičke, pravopisne i leksičke otklone od jezičnih norma. U usporedbi sa sličnim istraživanjima provedenima u Zadru, Zagrebu i Rijeci, u Splitu mogu se primijetiti slični trendovi u upotrebi stranih jezika, posebice engleskoga, u turističkim područjima.

Istraživanje jezičnoga krajolika grada Splita pokazalo je složenu i dinamičnu situaciju, koja odražava i povijesne utjecaje i suvremene globalizacijske trendove. Uočena je prisutnost višejezičnih natpisa, s dominantnom upotrebom hrvatskoga jezika, ali i sve učestalijom uporabom engleskoga jezika, posebice u turističkim zonama. Split se izdvaja specifičnom povijesnom situacijom i jačim talijanskim utjecajem koji je ostavio trajan pečat na lokalni govor i javne natpise. Na to je utjecala burna povijest Dalmacije te globalizacija. Uočeno je da su službeni natpisi isključivo na hrvatskome jeziku uz pokoje prijevode na engleskome kako bi se zadovoljile potrebe turista koji posjećuju grad Split. Turistima su namijenjeni i znakovi koje možemo pronaći u gradu kako bi se oni mogli snaći i informirati. Bitno je spomenuti da svi uočeni dvojezični natpisi (hrvatsko-engleski) poštuju Zakon o hrvatskome jeziku (2024) koji propisuje da javni natpis treba biti prvo oblikovan na hrvatskome, zatim na stranome jeziku.

U očuvanju lokalnoga identiteta i kulturne baštine važnu ulogu ima dijalekt. Premda ih ima manje, natpisi na dijalektu pridonose očuvanju jezika te želji stanovnika da očuvaju vlastiti identitet usred dominacije standardnoga jezika ili stranih jezika poput engleskoga.

Zamijećene su također pravopisne, gramatičke i leksičke nepravilnosti, a tek se nekoliko njih ponavlja. Najčešća je pogriješka (ne)odvajanje bjeline u natpisima. Bjelinom se odvaja postotak od broja, sastavnice nadnevka, kosa crta od riječi ovisno između kakvih se jedinica nalazi i dr. Isto tako, uspravno nabranje čini se kao problem jer natuknice na javnim natpisima nisu napisane jedna ispod druge. Međutim, postoji i mogućnost da one namjerno nisu napisane jedna ispod druge radi estetike ili pak bolje uočljivosti.

Šetnjom cijelim gradom Splitom, ne samo njegovim središnjim dijelom, zamijećeno je da su pravilni nazivi *pekarnica*, *cvjećarnica* ili pak *zlatarnica* zamijenjeni svakakvim inačicama razgovornoga stila kao što su *pekarna*, *cvjećarna*, *zlatarna* i sl. Ostale se uočene pogreške odnose na pisanje kratica, priloga, prijedloga *s* ili *sa*, označavanje sati i minuta i sl.

Prema Vrcić-Mataija i Grahovac-Pražić (2006: 186) nepravilnosti prisutne na natpisima u hrvatskim gradovima ukazuju na nebrigu za vlastiti jezik i nepoznavanje njegove uloge u očuvanju nacionalnog i kulturnog identiteta. Iako se s jedne strane izražava ljubav prema jeziku i domovini, s druge strane svjedoci smo utjecaja stranih jezika i, kako autorice tvrde „zabrinjavajuće razini nepismenosti”, stoga je važno i u javnim prostorima njegovati jezičnu kulturu.

Kako bi slika jezičnoga krajolika grada Splita bila potpuna, trebalo bi provesti daljnja istraživanja u ostalim njegovim dijelovima.

Literatura

- Babić, S. i Moguš, M. (2011). *Hrvatski pravopis usklađen sa zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Backhaus, P. (2006). Linguistic landscapes: A Comparative Study of Urban Multilingualism in Tokyo. *International journal of multilingualism*, str. 52-66.
- Baraka, S. (2022). Jezični krajolik u turističkoj ponudi grada Šibenika. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, str. 7-12.
- Barić, E., Lončarić, M., Malić, D., Pavešić, S., Peti, M., Zečević, V. i Znika, M. (2005). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Ben-Rafel, E., Shohamy, E. i Amara, M. H. (2006). Linguistic Landscape as Symbolic Construction of the Public Space: The Case of Israel. *Linguistic Landscape: A new approach to multilingualism*, str. 7-30.
- Boranić, D. (1947). *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb.
- Brozović, D. (1996). Sociolingvistika prema genetskoj i tipološkoj lingvistici. *SL*, str. 87-94.
- Calvet, L.-J. (2006). *Towards an Ecology of World Languages*. Cambridge: Polity.
- Cenoz, J. i Gorter, D. (2006). Linguistic Landscape and Minority Languages. *International journal of multilingualism*, str. 67-80.
- Ćosić, V. i Mahnić-Ćosić, A. (2001). *Zadarski jezični krajolici*. Zadar: Matica hrvatska.
- Đuras, T. (2022). *Neverbalna komunikacija u organizaciji na primjerima komunikacijskih specifičnosti kultura u pojedinim zemljama svijeta*. Varaždin: Sveučilište Sjever.
- Fill, A. i Penz, H. (2018). *The Routledge handbook of ecolinguistics*. New York.
- Garner, M. (2004). *Language: An Ecological View*. Oxford & Berne: Peter Lang.
- Gradečak-Erdeljić, T. i Zlomislić, J. (2014). Jezični krajobraz grada Osijeka. *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, str. 37-37.
- Grbavac, I. (2012). Pregled istraživanja jezičnoga krajobraza. *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, str. 89-89.
- Grbavac, I. (2013). Jezični krajobraz u Mostaru. *Jezikoslovlje*, str. 501-515.
- Grozdanović, A. (2018). *Pravopisna norma u Hrvatskom listu*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Haugen, E. (1972). *The ecology of language*. California: Stanford University Press.
- Heller, M. (2002). Globalization and the Commodification of Biligualism in Canada. *Globalization and language teaching*, str. 47-64.

- Hrvatski jezični portal.* (2006). Dohvaćeno iz https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eVhiUBA%253D
- Hrvatski sabor. (2024). Zakon o hrvatskom jeziku. *Narodne novine*.
- Huebner, T. (2006). Bangkok's Linguistic Landscapes: Environmental Print, Codemixing and Language Change. *International journal of multilingualism*, str. 31-51.
- Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. (2023). *Hrvatska školska gramatika*. Dohvaćeno iz <http://gramatika.hr/uvod/>
- Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. (2024). *Hrvatski pravopis*. Dohvaćeno iz Bjelina: <http://pravopis.hr/pravilo/bjelina/54/>
- Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. (2024). *Hrvatski pravopis*. Dohvaćeno iz Kosa crta: <http://pravopis.hr/pravilo/kosa-crta/70/>
- Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. (2024). *Jezični savjetnik*. Dohvaćeno iz <http://jezicni-savjetnik.hr/>
- Jaworski, A. i Turlow, C. (2010). *Semiotic Landscapes: Language, Image, Space*. London: A&C Black.
- Klobučar, E. (2010). *Anglizmi u imenima tvrtki gopićkoga kraja u kontekstu globalizacije*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Landry, R. i Bourhis, R. (1997). Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality: An empirical study. *Journal of language and social psychology*, str. 23-49.
- Leksikografski zavod Miroslav Krleža. (2012). *Hrvatski opći leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Leksikografski zavod Miroslava Krleže. (Lipanj 2024). *Hrvatska enciklopedija*. Dohvaćeno iz <https://www.enciklopedija.hr/>
- Leksikografski zavod Miroslava Krleže. (2024). *Hrvatska enciklopedija*. Dohvaćeno iz <https://enciklopedija.hr/>
- Lisac, J. (1979). O lingvistici i kao sociolingvistici . *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, str. 92-94.
- Lisac, J. (2009). *Hrvatska dijalektologija 2*. Zagreb: Golden Marketing - Tehnička knjiga.
- Mardešić Komac, J. (2017). Splitski govor – nacionalno kulturno dobro. *Čakavska rič: Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*, str. 231-240.
- Matas Ivanković, I. (2008). Značenje vremenske ograničenosti prijedloga do i od u hrvatskome i ruskome jeziku. *Strani jezici: časopis za primijenjenu lingvistiku*, str. 7-15.

- Mufwene, S. (2001). *The Ecology of Language Evolution*. New York: Cambridge University Press.
- Mühlhäusler, P. (1996). *Linguistic Ecology*. London: Routledge.
- Nahod, P., & Nahod, B. (16. 2 2015). Frazeologija mjesnoga govora Komazina. *Lingua Montegrina*.
- Omašić, A. (2020). *Utjecaj talijanskog jezika na regionalne turističke pojmove i izraze u Dalmaciji*. Split: Visoka škola za menadžment i dizajn Aspira.
- Oštarić, A. (2020). *Ekologija jezične raznolikosti Zadra*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Petrucci, A. (1986). *La scrittura: Ideologia e rappresentazione*. Torino: Giulio Einaudi.
- Pintarić, N. (2014). Javni natpisi i javne obavijesti kao sociokulturne i pragmatičke jedinice. *Socjolingwistyka*, str. 67-92.
- Pravopisna komisija. (1960). *Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika s pravopisnim rječnikom*. Zagreb-Novı Sad: Matica hrvatska-Matica srpska.
- Reh, M. (2004). Multilingual Writing: A Reader-oriented Typology . *International Journal of the Sociology of Language* , str. 1-41.
- Scollon, R. i Wong Scollon, S. (2003). *Discourses in Place: Language in the Material World*. London: Routledge.
- Shohamy, E., Ben-Rafael, E. i Barni, M. (2010). *Linguistic Landscape in the City*. Bristol: Multilingual Matters.
- Skutnabb-Kangas, T. (2002). Language Policies and Education: The Role of Education in Destroying or Supporting the World's Linguistic Diversity. *World Congress*, str. 16-20.
- Stolac, D. i Hlavač, J. (2021). *Riječki jezični krajolici*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci: Filozofski fakultet.
- Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* . (2015). Zagreb: Školska knjiga.
- Vrcić-Mataija, S. i Grahovac-Pražić, V. (2006). Skrb za jezik na javnim gradskim prostorima. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, str. 177-187.
- Vuković, I. (2023). *Jezični krajolik u javnom prostoru*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

Sažetak

Proučavanje jezičnoga krajolika proučavanje je uporabe pisanoga jezika na određenom javnom prostoru. Iz prostora kojim smo okruženi i natpisa koje taj prostor sadrži možemo mnogo saznati. Tako je cilj ovoga rada bio istražiti javne natpise u centru grada Splita, jezike na njima s posebnim naglaskom na otklone od gramatičkih, pravopisnih i leksičkih norma. Istraživanje se provodilo od prosinca 2023. do svibnja 2024. godine. Odabran je upravo centar grada jer je u vrijeme istraživanja on bio najzasićeniji javnim natpisima. Na tom se prostoru kreću lokalni stanovnici i turisti, čime se osigurava raznolikost natpisa i jezika. Rezultati istraživanja pokazuju da je najviše javnih natpisa ipak na hrvatskome jeziku. Osim hrvatskoga, dominantan je i engleski jezik koji je prisutan zbog utjecaja turizma, s obzirom na to da je Split turistički grad. Istraživanje je pokazalo i nedovoljno poznavanje norma hrvatskoga standardnoga jezika te manjak upotrebe dijalekta na javnim natpisima. Natpisi na dijalektu pridonose očuvanju jezika. Budući da se ovo istraživanje provelo samo na jednom dijelu, buduća istraživanja trebala bi obuhvatiti i druge dijelove grada kako bi se dobila cjelovita slika jezičnoga krajolika grada Splita.

Ključne riječi: jezični krajolik, javni natpisi, grad Split, otkloni od norme

LINGUISTIC LANDSCAPE OF THE CITY OF SPLIT

Abstract

The study of linguistic landscape includes research into the usage of written language on certain public grounds. We can learn a lot from an area surrounding us, as well as from the signs written in those areas. Therefore, the aim of this work is to research the public signs written in the center of Split, the language on those signs, with the highlight on the grammatical, spelling, and lexical errors on them. The research was conducted from December 2023 until May 2024. The center of the city was chosen because it is the part most filled with written signs. This area is where both the local residents and tourists often reside, which certainly provides a diversity of signs and language. The results of the research show that most of the signs are written in Croatian. Apart from Croatian, another dominant language is English, which is present because of the large influence of tourism, taking into consideration that Split is a tourist destination. The research also showed insufficient knowledge of the norms of the Croatian standard language and the lack of usage of dialect in public signs. Signs written in dialect contribute towards language preservation. Since this research was only conducted in one area of the city of Split, future research should be conducted on other parts of the city, so as to get a full picture of the language landscape of Split.

Keywords: linguistic landscape, public signs, the city of Split, errors.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja ANA PERKOV, kao pristupnica za stjecanje zvanja MAGISTRICE PRIMARNOGA OBRAZOVANJA, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 17. rujna 2024.

Potpis

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Studentica: Ana Perkov

Naslov rada: Splitski jezični krajolik

Znanstveno područje i polje: humanističke znanosti, filologija

Vrsta rada: diplomski rad

Mentorica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): doc. dr. sc. Anđela Milinović Hrga

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

izv. prof. dr. sc. Gordana Laco

doc. dr. sc. Anđela Milinović Hrga

izv. prof. dr. sc. Ivana Odža

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti* (NN br. 119/22)).

Split, 17. rujna 2024.

Potpis studenta/studentice:

Ana Perkov

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.